

نقش امر به معروف و نهی از منکر در رسیدن به حیات طیبه

چکیده

امر به معروف و نهی از منکر یک فریضه عملی است و ایمان واقعی داشتن درگرو عمل به این فریضه الهی است. انجام این فریضه ضامن گسترش ایمان و اصلاح جامعه بشری است. بنابراین در شکل‌دهی شخصیت فردی و اجتماعی انسان در ساختن یک جامعه پویا و مرفعی که خواستگاه اساسی حیات طیبه است نقش اساسی دارد. حیات طیبه نمودی از یک وضعیت مطلوبی از زندگی است که در یک بستر عاقلانه که ناظر به مصالح دنیوی و اخروی انسان هست در صورت اجرای مطلوب در زندگی فردی و اجتماعی تحقق می‌یابد.

در این تحقیق: با تأکید به آیات و روایات بر اهمیت و ضرورت امر به معروف و نهی از منکر پرداخته شده و نقش امر به معروف و نهی از منکر در رسیدن به حیات طیبه بررسی شده است، و روش-هایی در پیاده‌سازی حیات طیبه در جامعه شناسایی و نقش امر به معروف در رسیدن به حیات طیبه ارائه شده است.

روش در این تحقیق توضیحی و تحلیلی و گردآوری اطلاعات بر اساس اسناد و مدارک و متوازن دینی است.

نتایج حاصل از این تحقیق این‌که: امر به معروف و نهی از منکر یک امر اجتماعی به عنوان یک وظیفه فردی و اجتماعی است، که انسان را از کارهای ناشایست باز می‌دارد و با تأمل در آیات و روایات در می‌یابیم که تحقق جامعه آرمانی (حیات طیبه) در گرو اجرای فریضه « امر به معروف » است.

واژگان کلیدی: امر به معروف، نهی از منکر، حیات، حیات طیبه، عمل صالح

سیده خیرالنساء هاشمیان

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه	۴
معنای لغوی و اصطلاحی امر به معروف و نهی از منکر	۴
معنای «امر به معروف» و «نهی از منکر»	۵
جایگاه و اهمیت امر به معروف و نهی از منکر	۶
امر به معروف و نهی از منکر در قرآن	۸
امر به معروف و نهی از منکر در روایات	۱۱
اقسام حیات در قرآن	۱۳
معنای لغوی و اصطلاحی طیب	۱۵
تعریف حیات طیبه	۱۶
شرایط و تحقق حیات طیبه در دنیا	۱۷
مؤلفه‌های بستر ساز تحقق حیات طیبه	۱۸
۱. اجابت دعوت خدا و رسول	۱۸
۲. ایمان و عمل صالح	۱۹
۱. مومنان محلی به حیات طیبه	۲۰
۲. احیا کنندگان امر به معروف و نهی از منکر	۲۱
۳. استجابت کنندگان دعوت حیات بخش	۲۲
آثار اجرای فریضه امر به معروف و نهی از منکر	۲۲
آثار فردی امر به معروف و نهی از منکر	۲۲
۱. قابلیت امر به معروف و نهی از منکر در رسیدن به مقام خلیفه‌اللهی	۲۳
۲. تقرب به سوی خداوند و عزت و سربلندی	۲۳

۲۳	 ۳. متخلق شدن به اخلاق الهی
۲۴	 ۴. شرکت در همه ثواب‌ها
۲۴	 ۵. نجات از عذاب دنیوی
۲۵	 ۶. اجر و پاداش عظیم
۲۵	 آثار اجتماعی امر به معروف و نهی از منکر
۲۵	 ۱. فلاح و رستگاری
۲۶	 ۲. اقامه همه فرایض دینی
۲۶	 ۳. دستیابی به امنیت فکری، اخلاقی، فرهنگی و اجتماعی
۲۷	 ۴. اصلاح امور اقتصادی و فراهم شدن زمینه کسب و کار
۲۷	 ۵. پیشرفت، عمران و آبادانی
۲۸	 ۶. سامان یافتن همه امور و شئون زندگی
۲۸	 ۷. فراهم شدن زمینه تحقق اهداف انقلاب اسلامی
۳۰	 نتیجه‌گیری
۳۲	 پیشنهادات
۳۳	 منابع و مأخذ

مقدمه

امر به معروف و نهی از منکر به عنوان یک امر اجتماعی، وقتی به عنوان یک فریضه تلقی شد، هم به صورت انگیزه فردی در می‌آید و هم آثار اجتماعی دارد. در اسلام همه‌چیز مقدمه خودسازی انسان است. نظام اسلام مردم را به سمت حیات طیبه حرکت می‌دهد. حیات طیبه، حیاتی جدید و برتر از حیات معمولی است، که منشأ آثار ارزشمندی برای انسان مومن است، که ظهورش از ایمان و عمل صالح است. اگر بشر تحت تربیت الهی قرار بگیرد حیات طیبه در نفس او به وجود خواهد آمد و محیط را هم طیب و طاهر خواهد کرد. حیات پاک مطرح شده در قرآن حیاتی جدید است که سنخیتی با حیات طبیعی حیوانی ندارد. حیات معنوی و طیب مختص آخرت نیست، بلکه با تحقق شرایط در همین عالم حاصل می‌شود.

معنای لغوی و اصطلاحی امر به معروف و نهی از منکر

«امر» دارای دو معنا است:

۱. به معنای کار و چیزی، در این معنا، به صورت «امور» جمع بسته می‌شود و فعل و صفت از آن مشتق نمی‌گردد.^۱

۲. به معنای دستور و فرمان، برانگیختن به چیزی، اگر به این معنا باشد، جمع آن «أوامر» است. و فعل (مانند: أمر یا أمر...) و صفت (مانند آمر و مأمور...) از آن مشتق می‌گردد.^۲

«نهی»^۳ به معنی «بازداشتن و منع کردن از چیزی» می‌باشد. «تناهی» از باب تفاعل، به معنای نهی کردن یکدیگر است.

^۱ شیخ حسین نوری همدانی، الامر بالمعروف و النهی عن المنکر، مؤسسه المهدی الموعود (عج) للتحقیق و النشر، ۱۴۱۶ ق

^۲ ابراهیم خرمی مشکانی، امر به معروف و نهی از منکر، انتشارات مرسل، چاپ سوم، ۱۳۵۸ ش، ص ۱۴.

^۳ النهی: مصور عند النجاه: طلب ترک الفعل القائل لمن دونه لاتفعل و اداته و لا و تسمى الناهیه (محمد بندر ریگی، فرهنگ جدید (عربی-فارسی) ترجمه المنجد الطلاب، تهران، انتشارات اسلامی، ۱۳۵۸ ش، ص ۶۱۶).

«معروف» در لغت به معنی «شناخته‌شده» از ماده «عرف» است. «منکر» در لغت به معنی «ناشناس شده» از ماده «انکار» است. به این ترتیب کارهای نیک، اموری شناخته‌شده و کارهای زشت و ناپسند، اموری ناشناس معرفی شده‌اند. زیرا فطرت پاک انسانی با دسته اول آشنا و با [گروه] دوم ناآشناست^۱ در مفردات راغب آمده است: «معروف» به عملی گفته می‌شود که از راه عقل یا شرع نیکویی‌اش شناخته‌شده باشد. «منکر» به کارها یا عملی گفته می‌شود که به واسطه عقل یا شرع نیکویی‌اش انکار شده است.^۲

در قاموس قرآن آمده است: «معروف» کار یا گفتاری است (عمل یا قول) که شریعت آن را تصدیق کند و مطابق عقل و فطرت سالم باشد. «منکر» نقطه مقابل معروف است، هر کاری که شرع آن را زشت و ناپسند بداند و مطابق با عقل و فطرت سالم نباشد.^۳

معنای «امر به معروف» و «نهی از منکر»

شهید ثانی(ره)، در توضیح مفهوم «امر به معروف» و «نهی از منکر» گفته است:

«الامر بالمعروف، هو المحل علی الطاعة قولاً أو فعلاً و النهی عن المنکر، هو المنع من فعل المعاصی قولاً أو فعلاً»؛^۴ «امر به معروف وادار کردن دیگران به پیروی از اوامر پروردگار

^۱ ناصر مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، تهران، دار المکتب الاسلامیه، ۱۳۷۱ش، ج ۳ ص ۳۷؛

ابراهیم خرمی مشکانی، همان

^۲ حسین بن محمد راغب اصفهانی، مفردات الفاظ القرآن، تحقیق صفوان عدنان داوودی، بیروت دمشق، دار القلم الدار الشامیه، ۱۴۱۲ق، ص ۵۶۰.

^۳ علی اکبر قرشی، قاموس قرآن، چاپ ششم، تهران، دار المکتب الاسلامیه، فرهنگ و ارشاد، ۱۳۷۱، ج ۷ ص ۱۱۱

^۴ زین الدین بن علی عاملی (شهید ثانی)، الروضه البهئیه فی الشرح الدمشقیه، چاپ اول، قم، ۱۴۱۰هـ.ق، ج ۲، ص ۴۰۲.

امر به معروف و نهی از منکر عنایت زیادی دارد، یکی از اموری که قرآن بر آن تأکید ورزیده « امر به معروف و نهی از منکر» است و باید گفت که حیات دین به حیات این دو واجب بستگی دارد.

امربه معروف و نهی از منکر به عنوان یک امر اجتماعی، وقتی به عنوان یک وظیفه تلقی شد، هم به صورت انگیزه فردی درمی آید و هم آثار فردی و اجتماعی دارد. فرد خود درصدد کنترل اعمال خویش برمی آید. علاوه بر این تخلف دیگری را مشاهده نمود، در خود احساس مسئولیت می کند و میل دارد متخلف را از انجام عمل ناپسند بازدارد. همین احساس مشترک هم فرد را از ارتکاب کارهای ناشایست باز می دارد و هم جمع را از دست زدن به اعمال ناروا منع می کند. با تأمل در آیات و روایات درمی یابیم که تحقق جامعه آرمانی، مدینه فاضله ، اصلاح شرایط اجتماعی و در نهایت حیات طیبه انسانی در گرو اجرای فریضه « امر به معروف و نهی از منکر» است.

پیشنهادهات

۱. پیشنهاد می‌شود که در سطح دانشگاهی اساتید معظم با ارائه موضوعات قابل پژوهش حول این محور، در شناساندن و معرفی این نحو از حیات عنایت بیشتری داشته باشند.
۲. همچنین پیشنهاد می‌شود، نظام تعلیم و تربیت آموزشی در دوره‌های مختلف آموزشی از دبستان تا متوسطه به تبیین و ترویج حیات طیبه مبادرت نمایند تا زمینه تحقیق حیات طیبه اجتماعی و جهانی فراهم شود.
۳. به پژوهشگران هم پیشنهاد می‌شود که در زمینه نقش امر به معروف در تحقق سبک زندگی تحقیق نمایند.

منابع و مأخذ

قرآن

نهج البلاغه

۱. ابراهیم خرمی مشکافی، امر به معروف و نهی از منکر، انتشارات مرسل، چاپ سوم
۲. ابو القاسم پاینده، نهج الفصاحه، تهران، سازمان انتشارات جاویدان، ۱۳۲۴ ش.
۳. ابوالحسن احمد بن فارس بن زکریا، معجم المقاییس الغه، محقق هارون عبد الاسلام، قم، مکتب الاعلام الاسلامیه، ۱۴۰۴.
۴. اسماعیل بن حماد جوهری، لصاح، چاپ اول، بیروت، دار العلم الملايين، ۱۳۷۶.
۵. بغوی حسین بن مسعود، معالم التنزیل فی تفسیر القرآن، تحقیق: عبدالرزاق المهدی، ج ۱.
۶. ترجمه تفسیر المیزان، سید محمد حسین طباطبایی
۷. جمال الدین محمد خوانساری، شرح غرر الحکم و درر الکلم، تهرلن، دانشگاه تهران، ۱۳۶۶ ش، ج ۱.
۸. جمعی از نویسندگان زیر نظر شیخ اسماعیل معزی ملایری «ره» (به دستور حضرت آیت الله العظمی بروجردی، آقا حسین طباطبایی)، جامع الاحادیث شیعه (منابع فقه شیعه).
۹. حسن بن شعبه حرانی، تحف العقول، تصحیح و تعلیق علی اکبر غفاری، چاپ ۲، قم، جامعه مدرسین، ۱۴۰۴ ق.
۱۰. حسن مصطفوی، التحقیق فی کلمات قرآن کریم، چاپ سوم، بیروت، ۱۴۳۰ ق.
۱۱. حسین بن محمد راغب اصفهانی، مفردات الفاظ القرآن، تحقیق صفوان عدنان داوودی، بیروت دمشق، دار القلم الدار الشامیه، ۱۴۱۲ ق.
۱۲. راه نجات امر به معروف و نهی از منکر، جمعی از نویسندگان، نمایندگی ولی فقیه در سپاه، قم، انتشارات پژوهشگاه امام صادق، ۱۳۹۵.

۱۳. زین الدین بن علی عاملی (شهید ثانی)، الروضه البهئه فی الشرح الدمشقیه، قم، ۱۱۰ هـ.ق.
۱۴. سید جعفر سجادی، فرهنگ نامه عمومی، ۳ جلد، چاپ سوم، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۷۹.
۱۵. سید روح الله موسوی خمینی، تحریر الوسیله، قم، دار العلم، بیتا.
۱۶. سید شریف علی بن محمد جرجانی، التعریفات، چاپ چهارم، تهران، ناصر خسرو، ۱۳۷۱.
۱۷. شیخ حسین نوری همدانی، الامر بالمعروف و النهی عن المنکر، مؤسسه المهدی الموعود (عج) للتحقیق و النشر، ۱۴۱۶ ق.
۱۸. عبدالله جوادی آملی، تسنیم، چاپ ۳، قم، اسراء، ۱۳۸۸.
۱۹. علی اکبر قرشی، قاموس قرآن، چ ۶، تهران، دارالمکتب الاسلامیه، فرهنگ و ارشاد، ۱۳۷۱.
۲۰. علی اکبر دهخدا، لغت نامه دهخدا، چاپ دوم، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۷۷.
۲۱. فضل بن حسن طبرسی، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، تصحیح هاشم رسولی چاپ سوم، تهران، ناصر خسرو، ۱۳۷۲ ش.
۲۲. محسن قرائتی، ده درس پیرامون امر به معروف و نهی از منکر، مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، ۱۳۹۱.
۲۳. محمد اسحاق محمودی، پژوهشی در امر به معروف و نهی از منکر از دیدگاه قرآن و روایات، امیر کبیر، چاپ سوم، ۱۳۸۴.
۲۴. محمد باقر مجلسی، بحار الانوار، بیروت، مؤسسه الوفاء، ۱۴۰۴ ق.
۲۵. محمد بن یعقوب کلینی، الکافی، تهران، دار الکتب الاسلامیه، ۱۳۶۵ ش.
۲۶. محمد جعفر امامی، لغات در تفسیر نمونه، چاپ اول، قم، امام علی بن ابی طالب، ۱۳۸۷.
۲۷. محمد حسن حر عاملی، وسائل الشیعه، تهران، منشورات مکتبه الاسلامیه، ۱۳۸۷ ق.
۲۸. محمد حسین طباطبائی، ترجمه و شرح نهایه الحکمه، مترجم علی شیروانی، چاپ اول، قم، دفتر تبلیغات حوزه علمیه قم، ۱۳۷۲.

۲۹. محمد سروش، سید محمد مقدس، امر به معروف و نهی از منکر، قم، زمزم هدایت ۱۳۸۳.
۳۰. محمد شوکانی، فتح الغدير، چاپ اول، دمشق، دار بن كثير، ۱۴۱۴ق.
۳۱. مرتضی مطهری، مجموعه آثار، تهران، انتشارات صدرا، ۱۳۶۸.
۳۲. ناصر مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، تهران، دار المکتب الاسلامیه، ۱۳۷۱ش.
۳۳. النهی: مصور عندالنجاه: طلب ترك الفعل القائل لمن دونه لاتفعل و اداته و لا و تسمى الناهیه (محمد بندر ریگی، فرهنگ جدید(عربی-فارسی) ترجمه المنجد الطلاب، تهران، انتشارات اسلامی، ۱۳۵۸ش).

سایت

۱. سایت اسلام پدیا، امر به معروف و نهی از منکر، باب حقوق و احکام، شهریور. ۱۳۹۱
۲. سایت اندیشه قم